

Kleurkeur werkt!

Maaien volgens het keurmerk zorgt voor meer bestuivers in de berm

Bermen hebben een grote potentie voor insecten, met name voor bestuivers zoals dagvlinders, zweefvliegen en wilde bijen. Niet alleen zijn er heel veel wegbermen, ook zijn ze lijnvormig, waardoor ze de ideale verbindingzones tussen natuur(lijke) gebieden kunnen vormen. Om die potentie te benutten moet echter wel het maaibeheer op orde zijn. Het keurmerk Kleurkeur staat voor een nieuwe ecologische standaard voor beheer in de openbare ruimte. Beheer volgens de Kleurkeurmethode wordt steeds gangbaarder, maar levert het ook echt het biodiversiteitsherstel op waar het naar streeft?

Maaiongelukken, alles kort, maaien in de verkeerde periode, het gaat nogal eens fout in het maaibeheer van de openbare ruimte.

Tekst: Daarom hebben De Vlinderstichting en Groenkeur in 2019 het keurmerk Kleurkeur opgericht. Dit keurmerk heeft als doel dat de openbare ruimte, zoals wegbermen, dijken, groenstroken en watergangen, volgens een nieuwe ecologische standaard beheerd wordt. Langzaam zien we de Kleurkeurmethode steeds vaker toegepast. Hiermee neemt ook de vraag toe naar de daadwerkelijke effectiviteit van Kleurkeur op de biodiversiteit.

Onderzoek naar de bestuivers

Om te bepalen wat voor effect Kleurkeur heeft op de biodiversiteit is er verspreid over Nederland in

2023 een monitoringsonderzoek gestart. Daarbij lag de focus op bestuivers (bloembezoekende insecten; dagvlinders, wilde bijen en zweefvliegen) en de vegetatie. In totaal werden er 29 locaties geselecteerd waar per locatie twee verschillende transecten van 100 meter lang en 5 meter breed werden uitgezet. Eén transect in een berm waar al enkele jaren volgens Kleurkeur beheerd werd, en één in een berm waar regulier beheer plaatsvond. Deze transecten lagen zo dicht mogelijk bij elkaar (maximaal 1000 meter), zodat ze zo min mogelijk van elkaar verschilden behalve in het beheer. Elke locatie werd vervolgens driemaal geïnventariseerd op bestuivers, in de maanden mei tot en met augustus. Dit werd gedaan volgens de standaard meetnetmethode, waarbij het weer dus goed moest zijn en de transec-

Figuur 1. Een wegberm met regulier beheer.

Figuur 2. Een wegberm die volgens Kleurkeur beheerd wordt.

KLEURKEUR: WAT HOUDT DAT IN?

Kleurkeur is een keurmerk voor onder anderen aannemers, opdrachtgevers en andere organisaties die een rol spelen in het beheer van de openbare ruimte (denk aan wegbermen, dijken, groenstroken en watergangen). Momenteel zijn er meer dan 70 bedrijven gecertificeerd, en wordt het ook in aanbestedingen vaker gevraagd. Kleurkeur wordt continu geüpdatet aan de hand van de laatste wetenschappelijke inzichten. Centraal tijdens de cursussen staat het gefaseerde beheer. Tijdens elke maaibeurt moet tussen de 15 en 30% van de vegetatie ongemaaid blijven. Belangrijk is daarbij dat deze overblijvende stukken niet meer dan 500 meter uit elkaar liggen. Ook het afvoeren van het maaisel is een belangrijk aspect ten opzichte van regulier beheer. Daarnaast wordt vanuit Kleurkeur geëist dat er een beheerplan wordt opgesteld, er ecologische monitoring wordt uitgevoerd en er ecologisch inzicht is ten tijde van het maaien. Om dit allemaal te waarborgen worden er cursussen gegeven op verschillende niveaus, die alle moeten worden afgerond met een examen.

ten in een rustig tempo belopen werden. Alle soorten en aantallen bestuivers werden genoteerd. Wanneer er soorten tussen zaten die niet in het veld konden worden gedetermineerd, werden deze verzameld om thuis nader te bestuderen.

Naast de bestuivers is ook gekeken naar de vegetatie. Op elk transect zijn vijf vegetatieopnames gemaakt van elk één vierkante meter. De opnames op één locatie werden op dezelfde dag uitgevoerd. Deze vegetatieplots waren verspreid over het transect om de variatie daarbinnen zo veel mogelijk te dekken. Tijdens deze inventarisaties werden alle plantensoorten genoteerd, inclusief de bedekkingsgraad per soort. Deze bedekkingsgegevens konden gebruikt worden om de gewogen Ellenbergwaarden te berekenen. Die waarden konden vervolgens weer gebruikt worden om de standplaatsomstandigheden met elkaar te vergelijken.

Wat zijn Ellenbergwaarden?

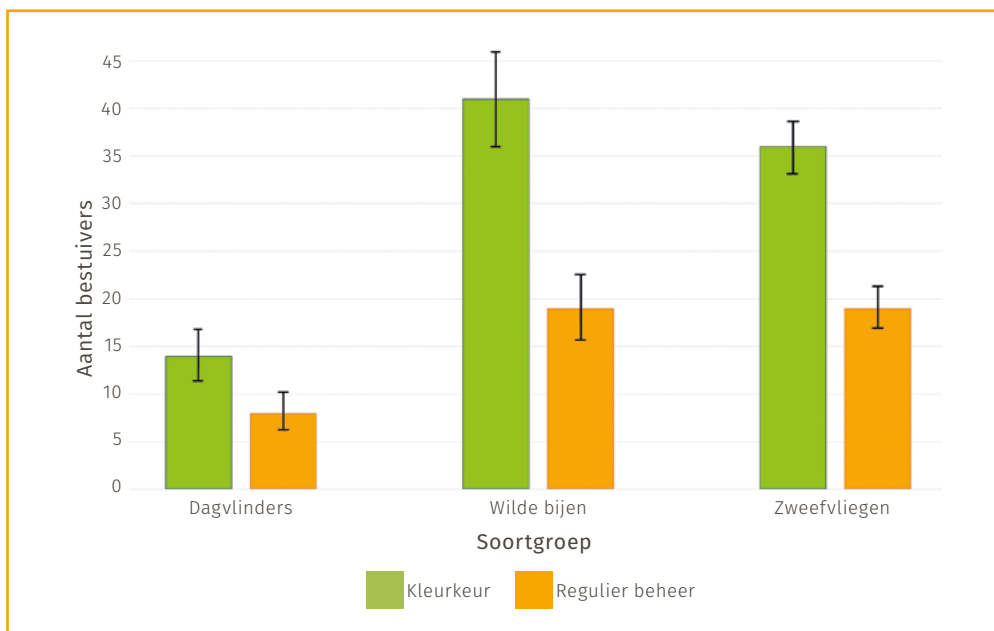
Voor bijna elke plantensoort in Nederland zijn bepaalde aspecten van de standplaatscondities gekwantificeerd, de zogeheten Ellenbergwaarden. Deze waarden geven weer hoe goed een plantensoort kan tegen bijvoorbeeld veel licht, voedselrijkdom et cetera. Er zijn voor veel verschillende aspecten van de condities van een standplaats Ellenbergwaarden berekend. Voor Nederland zijn de belangrijkste: licht, temperatuur, vochtigheid, voedselrijkdom, zuurgraad en zouttolerantie. Deze Ellenbergwaarden geven dus veel inzicht in de condities die een plant nodig heeft om goed te groeien. Andersom kan je bij vegetatieopnamen de waardes van alle planten samen ook

middelen om inzichtelijk te maken wat de groeiplaatsomstandigheden zijn door de Ellenbergwaarden te wegen aan de vegetatieopnamen.

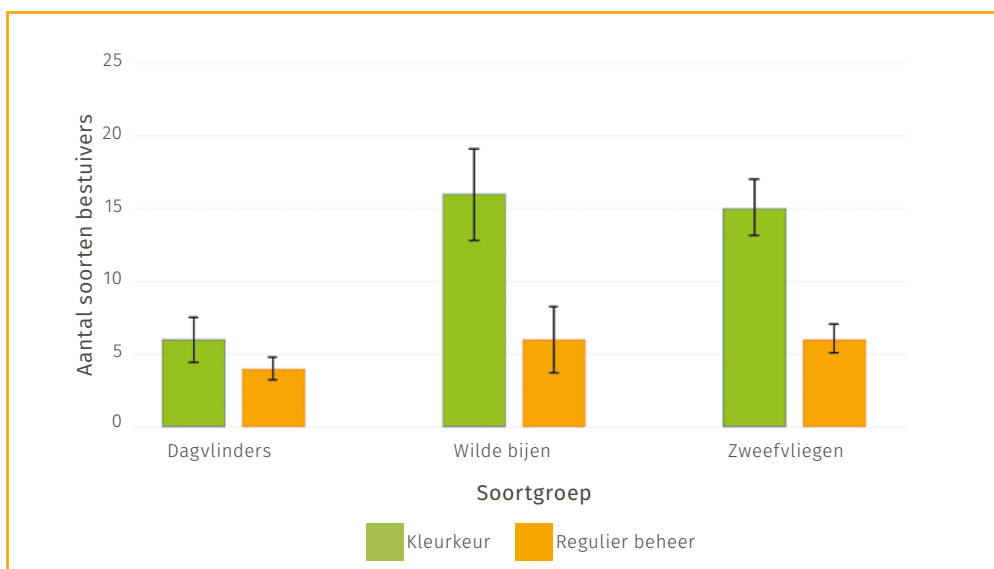
Kleurkeur werkt!

Allereerst moest duidelijk worden of de gekozen bermen, verdeeld tussen Kleurkeurbeheer en regulier beheer, wel met elkaar vergeleken konden worden. Kortom: waren ze, naast de verschillen in beheer, hetzelfde? De gewogen Ellenbergwaarden verschilden tussen beide typen bermen niet van elkaar, waardoor we ervan uit kunnen gaan dat de startcondities van de standplaatsen vergelijkbaar waren. Doordat de twee typen bermen per locatie dicht bij elkaar liggen, is ook de ruimtelijke variatie zo veel mogelijk beperkt. Hierdoor konden de twee typen bermen met elkaar vergeleken worden, waarbij ervan uit kan worden gegaan dat de eventuele aanwezige verschillen de gevolgen zijn van het verschil in beheer. Wat ook naar voren kwam uit de vegetatieopnames was dat er, ondanks een meer extensief beheer onder Kleurkeur, geen duidelijke verruigende effecten waren op de vegetatie (zie ook figuur 1 en 2).

Wanneer we allereerst inzoomen op de bestuivers van beide typen bermen zijn er duidelijke verschillen te zien. In de bermen waar volgens de Kleurkeurmethode beheerd wordt, werden meer dan twee keer zoveel bestuivers waargenomen als in de bermen met regulier beheer. Ook als we de drie groepen bestuivers, dagvlinders, wilde bijen en zweefvliegen apart van elkaar bekijken, zien we dit patroon terugkomen. Voor elk van de groepen zijn er duidelijk meer individuen in de Kleurkeurbermen dan in de

Figuur 3. Het gemiddelde aantal bestuivers per transect.

Figuur 4. Het gemiddelde aantal soorten bestuivers per transect.

reguliere bermen; bij bijen is dat verschil het duidelijkst (41 tegenover 19), bij dagvlinders het minst duidelijk (14 tegenover 8) (figuur 3).

Niet alleen de aantallen bestuivers, maar zeker ook de soortenrijkdom ervan is belangrijk. Gelukkig zijn ook daar duidelijke effecten van ecologisch bermbeheer te zien. Wanneer de soortenaantallen van alle gemonitorde bestuivers bij elkaar genomen worden, is te zien dat er in de Kleurkeurbermen 37 verschillende soorten bestuivers zijn waargenomen in het onderzoek. Bij de regulier beheerde bermen waren dat maar 16 soorten. En ook hier zijn die effecten te zien per individuele soortgroep. Bij vlinders is dat niet zo duidelijk (6 om 4 soorten), maar bij bijen (16 om 6) en zweefvliegen (15 om 6 soorten) zijn die verschillen wel duidelijk terug te zien (figuur 4).

Als we inzoomen op de dagvlinders zien we dat niet alle vlindersoorten hetzelfde reageren. Bij enkele algemene soorten die niet erg kritisch zijn wat betreft hun voortplantingshabitat, zoals de dagpauwoog, atalanta of het klein koolwitje, zijn geen duidelijke effecten te zien van het verschil in beheer. De waardplanten van deze vlinders (brandnetel en kruisbloemigen) zijn erg algemeen en groeien vaak op wat ruigere plekken. Doordat de vlinders zelf over het algemeen erg mobiel zijn, kunnen ze prima op zoek naar nectarbronnen als die niet in de buurt zijn.

Het wordt interessanter als we kijken naar de vlindersoorten die wél hogere aantallen laten zien in de Kleurkeurbermen. Dan komen we soorten tegen als bruin blauwtje, bruin zandoogje, hooibeestje en het zwartsprietdikkopje. Van deze soorten werden in de

Figuur 5. De composietwolvij, pas de tweede vondst in Nederland.

Kleurkeurbermen minstens twee keer zoveel exemplaren gezien ten opzichte van de reguliere bermen. De gemene deler van deze soorten is dat ze hun hele levenscyclus, van ei tot rups tot imago, op een klein stukje in de berm (of andere grasachtige vegetatie) doorbrengen. Het zijn echte graslandvlinders. Juist met die groep vlinders gaat het erg slecht de afgelopen jaren. Dit laat zien dat met het juiste beheer er veel te winnen is voor graslandvlinders.

Bijzondere soorten

Naast simpelweg meer bestuivende insecten zijn er ook enkele bijzondere soorten gevonden tijdens de inventarisaties. In een bloemrijke wegberm langs de N233 nabij Kesteren werd een exemplaar van een bijzondere zweefvlieg gevonden, het gevlekt kalkkrieltje *Paragus albifrons*. Dit was van oudsher een soort die alleen maar in het zuiden van Limburg werd waargenomen, maar recent worden steeds meer waarnemingen richting het noorden gedaan, nu dus ook in Kesteren. Ook bij de wilde bijen waren enkele bijzondere vondsten. Zo werd bij Houten in de zomer een exemplaar van het zilveren fluitje *Megachile leachella*

gezien in een Kleurkeurberm. Deze soort wordt vrijwel uitsluitend in de kustduinen waargenomen, met door de jaren heen maar enkele waarnemingen in het binnenland. De klapper tijdens de monitoring viel ook bij Houten, daar werd een exemplaar van de composietwolvij *Pseudoanthidium nanum* gevonden, wederom in een Kleurkeurberm (figuur 5). Dit is pas de tweede vondst in heel Nederland! Deze vondsten tonen aan dat goed beheerde bermen een waardevolle habitat kunnen vormen, niet alleen voor algemenere soorten, maar zeker ook voor minder voorkomende soorten bestuivers.

De toekomst

Kleurkeur bestaat nog maar sinds 2019. Dat we al op zo'n korte termijn (maximaal vier jaar tot aan het onderzoek) zulke duidelijke effecten zien, toont de waanzinnige potentie van wegbermen aan wanneer ze goed beheerd worden. De effecten op deze korte termijn zijn indrukwekkend, de toekomst zal laten zien of die effecten door kunnen groeien. Doordat dit beheer laagdrempelig is, is opschaling zeker mogelijk om deze potentie ook volledig te gaan benutten. ●